

UZASADNIENIE

Pozwem z 2 października 2012 roku, sprecyzowanym w piśmie złożonym 30 października 2012 roku, W. D. i P. D. wniosli o zasądzenie na swoją rzecz od E. D. po 216'666,66 zł tytułem zachowków po T. D..

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa ponad kwotę 55'000,00 zł, rozłożenie zasądzonej kwoty na dziesięć rocznych rat oraz nieobciążanie pozwanej kosztami procesu. E. D., nie kwestionując co do zasady uprawnienia powodów do zachowku po zmarłym podniosła, że składniki majątkowe pozostawione przez T. D. objęte były wspólnością majątkową małżeńską, zatem w skład spadku wchodzi jedynie połowa ich wartości przy czym przyznała, że w skład tego majątku wchodzi własność nieruchomości położonej w N. przy ul. (...), samochód S. (...), telewizor (...) zakupiony za 2'399,00 zł oraz laptop o wartości 500,00 zł. Pozwana zakwestionowała, aby zmarły posiadał większe zasoby pieniężne i wskazała, że środki finansowe zgromadzone na rachunku bankowym należą do niej. Ponadto E. D. podniosła, że istniały długi spadkowe, które w całości sama pokryła, na które składały się: pozostały do spłacenia kredyt hipoteczny w wysokości około 8'000,00 CHF, bliżej nieokreślone co do wysokości koszty pogrzebu oraz nakłady poczynione na nieruchomość spadkową po śmierci spadkodawcy, które podniosły jej wartość.

W piśmie z 7 marca 2013 roku powodowie uzupełnili dotychczasowe roszczenie domagając się wypłaty zachowków wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wpłynięcia pozwu. Ponadto podnieśli, że spadkodawca był właścicielem nieruchomości w K. odziedziczonej po rodzicach, którą rozparcelował i częściowo sprzedał w okresie dwóch lat przed śmiercią. Wskazali też, że w skład spadku po zmarłym wchodziły meble stanowiące wyposażenie domu, nakłady poczynione na dom siostry spadkodawcy wraz z zakupionymi na jego wyposażenie meblami oraz kolekcja gołębi.

W piśmie z 3 września 2014 roku powodowie podtrzymali dotychczasowe żądania oraz wniosli o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanej kosztów procesu.

W piśmie złożonym na rozprawie 9 kwietnia 2015 roku strona powodowa wyszczególniła nakłady poczynione przez spadkodawcę na remont domu jego siostry oraz przedmioty zakupione przez spadkodawcę na wyposażenie tego domu, a nadto wskazał, co składało się na wyposażenie domu zamieszkiwanego przez zmarłego i jego żonę.

W piśmie z 27 kwietnia 2015 roku pozwana zakwestionowała twierdzenia powodów odnośnie rodzaju, stanu i wartości rzeczy wyszczególnionych w spisie załączonym do pisma z 9 kwietnia 2015 roku oraz podniosła, że wszelkie nakłady na dom siostry spadkodawcy były własnością tejże siostry i nie weszły w skład spadku, zaś część rzeczy zgłoszonych przez stronę przeciwna jako składniki majątku spadkowego stanowiły własność pozwanej, siostry zmarłego oraz przedstawicielki ustawowej powodów.

Na ostatniej rozprawie strony podtrzymały dotychczasowe stanowiska. Pełnomocnik strony powodowej wniosła ponadto o przyznanie kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu oraz uwzględnienie w nich wydatku w wysokości 184,50 zł na pokrycie kosztów pełnomocnika substytucyjnego. Wniosła też o nieobciążanie powodów kosztami procesu strony przeciwnej w przypadku częściowego oddalenia powództwa, na podstawie art. 102 kpc.

Strona pozwana potwierdziła, że uznana wysokość zachowku dotyczy łącznie obu powodów, wniosła o rozłożenie zasądzonej kwoty na dziesięć miesięcznych rat, ewentualnie o odroczenie spłaty na sześć miesięcy od daty uprawomocnienia wyroku, a nadto wniosła o zasądzenie od powodów na swoją rzecz kosztów procesu i nieobciążanie pozwanej kosztami procesu strony przeciwnej od uwzględnionej części powództwa.

Stan faktyczny:

T. D. zmarł (...) roku, zaś spadek po nim nabyła w całości, na podstawie testamentu z 19 października 2010 roku żona – E. D.. Tym samym testamentem spadkodawca pozbawił prawa do zachowku swoją córkę D. D. (1) (obecnie W.). D. W. ma dwóch synów W. D. i P. D.. T. D. i E. D. byli małżeństwem od 5 marca 1977 roku.

/ odpis postanowienia – k 5, kopia testamentu – k 6, odpisy aktów stanu cywilnego – k 7 i 8 /

W chwili śmierci spadkodawcy jedynymi uprawnionymi do dziedziczenia po nim z ustawy byli żona i córka.

/ niesporne /

Po śmierci męża pozwana pokryła koszty związane z jego pogrzebem, na które złożyły się:

- opłata za nagrobek w wysokości 400,00 zł,
- opłata za usługi cmentarne wraz z opłatą za plac – 1'510,00 zł,
- koszty usług pogrzebowych – 3'000,00 zł

/ dowód opłaty – k 41, pokwitowanie – k 50, specyfikacja usług pogrzebowych – k 51, faktura – k 52, protokół – k 53, zeznania pozwanej – k 646-648 w zw. z k 194 A /

W chwili śmierci T. D. był ujawniony jako wyłączny właściciel nieruchomości położonej w G.przy ul. (...), dla której prowadzona jest księga wieczysta (...). Podstawą ujawnienia prawa własności spadkodawcy była umowa przekazania gospodarstwa rolnego z 8 listopada 1986 roku.

/ pełna treść księgi wieczystej nr (...) dostępna w przeglądarce ekw.ms.gov.pl – dział II /

Wartość nieruchomości przy ul. (...) według jej stanu z daty śmierci spadkodawcy, wynosi 210'500,00 zł.

/ kopia operatu szacunkowego – k 321-333 (oryginał w aktach Kmn 7/14), zeznania biegłego K. K. – k 472, oświadczenia stron – k 472 /

T. D. był właścicielem nieruchomości położonej w K., objętej księgą wieczystą (...) o powierzchni 1 ha 586 m², którą nabył na podstawie dziedziczenia po swoich rodzicach. W 2009 roku nieruchomość ta została podzielona na osiem działek, z których dwie – o numerach (...) zostały przeznaczone na poszerzenie drogi publicznej i z mocy prawa przeszły na własność Gminy K.. Z pozostałych działek, stanowiących samodzielne działki budowlane spadkodawca zbył cztery:

- działka nr (...) o powierzchni 2.769 m² została sprzedana umową z 17 grudnia 2009 roku za 207'750,00 zł małżonkom N., przy czym kwota 127'750,00 zł została zapłacona tytułem zadatku przed podpisaniem umowy, zaś 80'000,00 zł zostało przelane na rachunek bankowy sprzedającego w dniu zawarcia umowy; przed zakupem nieruchomości od spadkodawcy A. N. pożyczał T. D. kilkakrotnie po kilka tysięcy złotych na bieżące potrzeby. Pożyczki te zostały zaliczone na poczet ceny nabycia działki.

- działka (...) o powierzchni 1.547 m² została sprzedana 8 stycznia 2010 roku małżonkom M. za 192'000,00 zł, przy czym kupujący zapłacili przed zawarciem umowy 2'000,00 zł zadatku, dalsze 17'200,00 zł zapłacili przed podpisaniem aktu notarialnego gotówką, natomiast 172'800,00 zł miało zostać zapłacone przelewem w terminie dziesięciu dni od zawarcia umowy, nie później, niż do 18 stycznia 2010 roku.

- działka nr (...) o powierzchni 1.350 m² została sprzedana umową z 2 czerwca 2010 roku M. i E. małżonkom D. za 67'500,00 zł, przy czym cała cena została zapłacona gotówką przed podpisaniem umowy, M. D. również pożyczał spadkodawcy drobne sumy – 200,00 zł - 300,00 zł, przed nabyciem od niego działki.

- działka nr (...) o powierzchni 1.350 m² została sprzedana umową z 9 sierpnia 2010 roku R. P. za 100'000,00 zł, przy czym cała cena została zapłacona przelewem przed podpisaniem umowy.

Pozostała część odziedziczonej po rodzicach nieruchomości, obejmująca działki o numerach (...) o łącznej powierzchni 0,3052 ha była własnością spadkodawcy w chwili jego śmierci.

/ pełna treść księgi wieczystej nr (...) dostępna w przeglądarce ekw.ms.gov.pl – dział II, odpisy umów – k 281-291, zeznania świadka A. N. – k 243, zeznania świadka M. D. – k 275, odpis umowy – k 597-604, zeznania pozwanej k 646-648 w zw. z k 194 A /

Wartość nieruchomości składającej się z działek (...) według jej stanu z dnia śmierci T. D. wynosi 270'700,00 zł.

/ kopia operatu szacunkowego – k 340-351 (oryginał w aktach Kmn 7/14), zeznania biegłego K. K. – k 472, oświadczenia stron – k 472 /

Spadkodawca był właścicielem samochodu osobowego S. (...) rocznik 2003, który został przez niego nabyty ze środków pochodzących ze sprzedaży części działek odziedziczonych po rodzicach. 3 lipca 2011 roku zawarta została umowa sprzedaży przedmiotowego pojazdu, w której figurowali T. D. jako sprzedający i P. C., jako kupujący. W czerwcu 2012 roku D. D. (1) złożyła zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przez E. D. polegającego na podrobieniu podpisu T. D. na wspomnianej wyżej umowie sprzedaży. W toku postępowania karnego E. D. przyznała się do zarzucanego jej czynu i wyjaśniła, że sprzedaż samochodu została uzgodniona wcześniej, tzn. w czerwcu 2011 roku, jednakże nabywca nie dysponował odpowiednią sumą pieniędzy. Z tego względu przygotowany druk umowy został podpisany jedynie przez kupującego i pozostawiony u sprzedającego. W dacie sfinalizowania transakcji T. D. przebywał w szpitalu i był już bardzo słaby. Aby zaoszczędzić mu kłopotu i uprościć transakcję E. D. podpisała się na umowie za męża jego nazwiskiem. Prawomocnym wyrokiem z 27 grudnia 2012 roku Sąd Rejonowy w Pabianicach umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie karne prowadzone przeciwko E. D. oskarżonej o to, że w dniu 3 lipca 2011 roku, w K. w celu użycia za autentyczną umowy sprzedaży samochodu osobowego S. (...) numer rej. (...) podrobiła w jej treści podpis T. D., uznając, że oskarżona dopuściła się tego czynu i przyjmując, iż czyn ten stanowi przypadek mniejszej wagi.

/ zeznania pozwanej - k 646-648 w zw. z k 194 A, załączone akta II K 1037/12: zawiadomienie – k 1-2, odpis umowy – k 24, protokół wyjaśnień E. D. w charakterze podejrzanej – k 35-38, wyrok – k 83 /

Szacunkowa wartość samochodu S. (...) nr rej (...) na dzień śmierci spadkodawcy wynosiła 22'500,00 zł.

/ opinia pisemna biegłego z zakresu wyceny pojazdów M. S. – k 608-618 /

Na początku lat dwutysięcznych spadkodawca zbył na rzecz swojej siostry działkę, na której znajdował się budynek gospodarczy. Około roku przed śmiercią T. D. wraz z żoną przeprowadzili remont budynku na tej nieruchomości w celu przystosowania go na potrzeby mieszkaniowe swojej córki. Spadkodawca zakupił też część wyposażenia do nowo powstałego mieszkania. D. W. primo voto D. zamieszkała tam na kilka miesięcy, po czym wyprowadziła się w lutym 2011 roku pozostawiając w lokalu część wyposażenia. Zamiarem małżonków D. było darowanie tego mieszkania i jego wyposażenia córce, ale czynności tej nie doszło.

/ kopia faktury – k 69, zeznania świadka A. S. – k 194 A, zeznania świadka P. Z. – k 194 A, odpis protokołu oględzin lokalu z 3 grudnia 2012 roku – k 295-297, zeznania powódki – k ... w zw z k 194 A, zeznania pozwanej – k 646-648 w zw. z k 194 A /

T. D. był współposiadaczem rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego S. o numerze (...) prowadzonego w (...) S.A., który został zamknięty 21 czerwca 2014 roku. Ponadto spadkodawca był współwłaścicielem rachunku oszczędnościowego prowadzonego w tym samym banku, o numerze (...), otwartego w dniu 18 marca 2011 roku.

/ informacja banku – k 428 /

Od początku stycznia 2009 roku do początku grudnia 2009 roku operacje na pierwszym z tych rachunków ograniczały się do comiesięcznych wpłat w kwotach od 400,00 do 500,00 zł oraz spłat kredytów i opłat za prowadzenie konta. 17 grudnia 2009 roku na rachunek ten wpłynęła wpłata w wysokości 80'000,00 zł dokonana pod tytułem „dopłata do umowy notarialnej”. Tego samego dnia oraz 21 grudnia 2009 roku dokonano dwóch wypłat po 15'000,00 zł. 13 stycznia

2010 roku wpłynął przelew na kwotę 172'000,00 zł pod tytułem: „zakup działki akt not nr 75/20”. Następnego dnia dokonano wypłaty na kwotę 7'000,00 zł po czym w dniu następnym zrealizowano przelew na sumę 80'000,00 zł pod tytułem: „zapłata za kupno mieszkania”. Kolejnych wypłat z tego rachunku dokonano: 2 lutego 2010 roku – na sumę 10'000,00 zł, 16 marca 2010 roku na sumę 15'000,00 zł, 6 kwietnia 2010 roku na sumę 15'000,00 zł, 13 kwietnia 2010 roku na sumę 15'000,00 zł, 16 kwietnia 2010 roku na sumę 15'000,00 zł, 21 kwietnia 2010 roku na sumę 10'000,00 zł, 5 maja 2010 roku na sumę 15'000,00 zł, 14 maja 2010 roku na sumę 5'000,00 zł, 25 maja 2010 roku na sumę 15'000,00 zł. 7 czerwca 2010 roku na rachunek ten wpłynął przelew na kwotę 87'000,00 zł pod tytułem: „zakup mieszkania”. Następnie 21 czerwca 2010 roku oraz 30 czerwca 2010 roku dokonano dwóch wypłat po 5'000,00 zł, 26 lipca 2010 roku wypłacono 10'000,00 zł. 9 sierpnia 2010 roku wpłynął na konto przelew w wysokości 100'000,00 zł po tytułem: „za kupno działki”, zaś 10 sierpnia 2010 roku dokonano wpłaty w wysokości 30'000,00 zł. 27 sierpnia 2010 roku wypłacono z rachunku 10'000,00 zł, 10 września 2010 roku wypłacono 6'000,00 zł, 27 września 2010 roku wypłacono 3'000,00 zł. 6 grudnia 2010 roku oraz 17 grudnia 2010 roku dokonano z tego rachunku dwóch opłat z tytułu wzrostu wartości nieruchomości w wysokościach odpowiedni: 7'635,00 zł oraz 6'788,80 zł. 11 lutego 2011 roku z rachunku wypłacono 10'000,00 zł. 18 marca 2011 roku opłacono z tego rachunku opłatę planistyczną w wysokości 15'660,00 zł.

18 marca 2011 roku z rachunku tego dokonano przelewu środków w kwocie 150'000,00 zł. Po tej operacji, na dzień 1 kwietnia 2011 roku na rachunku (...) pozostało 2'870,51 zł. Kolejne operacje związane ze spłatą kredytów oraz jednorazową wpłatą spowodowały, że na dzień 1 lipca 2011 roku saldo na rachunku wyniosło 1'765,66 zł.

/ zestawienie operacji – k 429-433 /

W dniu otwarcia rachunku (...), tj. 18 marca 2011 roku wpłynęła nań kwota 150'000,00 zł przelana z rachunku (...). Po jednorazowej wypłacie 15'000,00 zł, która miała miejsce 28 kwietnia 2011 roku, kapitalizacji odsetek oraz potrąceniu podatku od nich, saldo tego rachunku na dzień 1 lipca 2011 roku wynosiło 136'318,56 zł i nie zmieniło się do dnia śmierci spadkodawcy.

/ zestawienie operacji – k 489 /

T. D. nie był uczestnikiem funduszy inwestycyjnych zarządzanych przez (...) Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych S.A.

/ informacja – k 496 /

15 stycznia 2010 roku E. i T. małżonkowie D. kupili własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego w P. za cenę 85'000,00 zł, z której 3'000,00 zł zostało zapłacone przed zawarciem umowy w formie zadatku, 2'000,00 zł zostało zapłacone w dniu zawarcia umowy gotówką, natomiast pozostałe 80'000,00 zł zostało zapłacone przelewem na konto sprzedającego. To samo prawo do lokalu mieszkalnego zostało następnie sprzedane przez małżonków D. umową z 7 czerwca 2010 roku za cenę 88'000,00 zł, z której 1'000,00 zł został zapłacony przed zawarciem umowy tytułem zadatku, natomiast pozostałe 87'000,00 zł zostało zapłacone w dniu zawarcia umowy przelewem na rachunek sprzedających.

/ umowa z 7 czerwca 2010 roku – k 587-591, umowa z 15 stycznia 2010 roku – k 592-596 /

Przez wiele lat T. D. hodował gołębie ozdobne. Kilka lat przed śmiercią spadkodawca posiadał około 80 do 100 sztuk ptaków nieustalonej rasy. Najbardziej wartościowe okazy zostały skradzione jeszcze za życia T. D.. Pozostałe ptaki były zaniedbane, ponieważ choroba spadkodawcy uniemożliwiała mu właściwe zajmowanie się hodowlą. Spośród gołębi pozostałych po śmierci T. D. udało się sprzedać około 30 sztuk za około 330,00 do 350,00 zł.

/ zeznania świadka R. W. – k 243, zeznania świadka J. B. – k 243, zeznania świadka A. N. – k 243, zeznania świadka E. G. – k 275, zeznania świadka W. C. – k 275 /

Dom przy ulicy (...) nie był remontowany od dłuższego czasu. Umebłowanie domu było stare i mocno zużyte. Małżonkowie utrzymywali się z produkcji ogrodniczej prowadzonej w szklarni, która nie była przez wiele lat

modernizowana i pod koniec życia spadkodawcy nie przynosiła znaczących dochodów. Wyposażenie było kupowane w trakcie małżeństwa ze środków pochodzących z działalności ogrodniczej. W ostatnim okresie życia spadkodawca wymagał znacznych wydatków w związku ze swoim stanem zdrowia.

/ zeznania pozwanej – k 646-648 w zw. z k 194 A /

W chwili śmierci T. D. pozostały następujące ruchomości, przedstawiające wartość materialną:

- regał na książki o wartości 40,00 zł,
- 7 kompletów kaloryferów żeliwnych o wartości 490,00 zł,
- umywalka o wartości 90,00 zł,
- kabina prysznicowa o wartości 60,00 zł,
- zlew kuchenny o wartości 50,00 zł,
- ogrzewacz przepływowy o wartości 110,00 zł,
- stolik o wartości 40,00 zł,
- blender o wartości 30,00 zł,
- meblościanka o wartości 240,00 zł,
- barek stanowiący element meblościanki o wartości 60,00 zł,
- imadło o wartości 150,00 zł,
- pompa wodna o wartości 66,00 zł,
- używany piec grzewczy o wartości 5'500,00 zł,
- opryskiwacz ręczny o wartości 40,00 zł,
- zbiornik plastikowy z pompa o wartości 60,00 zł,
- butla na gaz o wartości 64,00 zł,

/ zeznania J. B. – k 243, zdjęcia – k 256, opinia pisemna biegłego z zakresu wyceny ruchomości – k 518-551, zeznania biegłego S. S. k 581-583 odwrót, zeznania powódki – k 645 w zw. z k 194 A /

Ponadto pozostały:

- wc o wartości 76,00 zł,
- pralka o wartości 216,00 zł,
- kinkiety o wartości 34,00 zł,
- kosz na bieliznę o wartości 15,00 zł,
- lodówka o wartości 99,00 zł,
- stół kuchenny o wartości 50,00 zł,

- krzesła o wartości 75,00 zł,
- firany i zasłony o wartości 5,00 zł,
- kuchnia o wartości 148,00 zł,
- radio o wartości 20,00 zł,
- maszynka do mięsa o wartości 40,00 zł,
- krajalnica o wartości 40,00 zł,
- szklanki o wartości 4,80 zł,
- sztucze o wartości 7,80 zł,
- kieliszki o wartości 25,00 zł,
- wersalka o wartości 100,00 zł,
- szafa o wartości 550,00 zł,
- ława o wartości 100,00 zł,
- stolik TV o wartości 120,00 zł,
- telewizor Samsung o wartości 1'439,00 zł,
- stół o wartości 120,00 zł,
- krzesła o wartości 138,00 zł,
- 2 dywany o wartości 208,00 zł,
- wersalka o wartości 80,00 zł,
- ława o wartości 50,00 zł,
- dwa fotele o wartości 100,00 zł,
- książki o wartości 10,00 zł,
- kryształły o wartości 190,00 zł,
- ręczniki o wartości 40,00 zł,
- suszarka do grzybów o wartości 48,00 zł,
- drobne narzędzia o wartości 7,00 zł,
- 3 szufle o wartości 30,00 zł,
- wiertarka o wartości 37,00 zł,
- podkasz arka o wartości 102,00 zł,
- piec szklarniowy o wartości 200,00 zł,

- skrzynki o wartości 30,00 zł.

/ zeznania J. B. – k 243, zdjęcia – k 256, opinia pisemna biegłego z zakresu wyceny ruchomości – k 518-551, zeznania biegłego S. S. k 581-583 odwrót, okoliczności częściowo przyznane /

Małżonkowie D. posiadali również laptop o wartości 500,00 zł.

/ okoliczność przyznana w odpowiedzi na pozew /

Nieruchomość przy (...) obciążona była kredytem hipotecznym zaciągniętym przez E. D. w 2005 roku. Na dzień 4 lipca 2011 roku wysokość zobowiązań pozostałych do spłaty z tego tytułu wynosiła 30'685,40 zł. Należność tę spłaciła w całości pozwana po śmierci męża.

/ zaświadczenie (...) S.A – k 202, zeznania pozwanej – k 646-648 w zw. z k 194 A /

4 sierpnia 2011 roku na rachunek bankowy E. D. wpłynęła kwota 4'000,00 zł tytułem zasiłku pogrzebowego.

/ zestawienie operacji – k 433 odwrót /

Sąd nie dał wiary zeznaniom pozwanej w części, w której twierdziła, że ruchomości w postaci stołu, kryształów, stołu kuchennego oraz krzeseł były prezentami od rodziny przeznaczonymi wyłącznie dla E. D.. Na te okoliczność pozwana nie przedstawiła bowiem żadnego dowodu, a nadto twierdzenia te, które pojawiły się w późniejszym toku postępowania są sprzeczne z wyjaśnieniami złożonymi na pierwszej rozprawie oraz oświadczeniem zawartym w odpowiedzi na pozew, z których wynikało, że wszystko, co małżonkowie D. posiadali objęte było wspólnością majątkową i nabyte w małżeństwie ze środków pochodzących z produkcji ogrodniczej.

Sąd nie uwzględnił wniosku o uzupełnienie opinii biegłego, który dokonał wyceny samochodu S. (...) uznając go za spóźniony. Wniosek ten zmierzał w istocie do wykazania okoliczności dotyczących stanu pojazdu w chwili sprzedaży. Strona pozwana od początku wiedziała, że ten składnik majątkowy został zgłoszony przez powodów jako element spadku, który powinien podlegać rozliczeniu w ramach zachowku. Co więcej, sama pozwana przyznała już w odpowiedzi na pozew, że samochód wchodził w skład spadku, nie kwestionując tym samym konkluzji postępowania karnego. W tej sytuacji E. D. powinna była liczyć się z koniecznością wyceny pojazdu, o co wносиła strona powodowa, i miała dosyć czasu na przedstawienie wszystkich wniosków dowodowych na okoliczności istotne dla owej wyceny tym bardziej, że dowód z opinii biegłego został przeprowadzony jako jeden z ostatnich w 2018 roku.

Rozważania prawne:

Miedzy stronami nie ma sporu odnośnie tego, że roszczenia powodów są usprawiedliwione co do zasady. W chwili śmierci T. D. z kręgu osób, które byłyby powołane do spadku z ustawy pozostały żona i córka – art. 931 § 1 kc. Córka spadkodawcy została pozbawiona prawa do zachowku, zatem zgodnie z art. 1011 kc uprawnienie do zachowku przysługuje jej dzieciom. Ponieważ wydziedziczonego traktuje się tak, jakby nie dożył otarcia spadku, udział spadkowy, który przypadłby każdemu z powodów wynosi 1/4, a w związku z tym, że są małoletni należny zachówek wynosi po 2/3 udziału spadkowego, czyli po 1/6 majątku spadkowego – art. 991 § 1 kc. Ponieważ żaden z uprawnionych do zachowku nie otrzymał należnego mu świadczenia w żadnej postaci, może dochodzić stosownej zapłaty równowartości zachowku – art. 991 § 2 kc.

Przedmiotem sporu w tej sprawie był skład i wartość spadku, od którego należy obliczyć należny powodom zachówek.

Zgodnie z art. 922 § 1 kc spadek stanowią prawa i obowiązki majątkowe zmarłego, z wyjątkiem takich, które związane są ściśle z jego osobą lub w chwili śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od ich przynależności do kręgu spadkobierców – art. 922 § 2 kc.

W chwili śmierci T. D. był ujawniony jako właściciel nieruchomości położonej w N. przy ul. (...). Jednakże wbrew stanowisku strony powodowej ten składnik majątkowy nie stanowił osobistej własności spadkodawcy. Z zapisu w księdze wieczystej nieruchomości wynika, że T. D. nabył ją w drodze umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy, zawartej 3 listopada 1986 roku. W owym czasie umowa taka była zawierana na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (t.j. Dz.U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm.). Zgodnie z ugruntowanym od kilku lat poglądem, tego rodzaju umowa powodowała wejście przekazanego gospodarstwa rolnego do majątku wspólnego małżonków, jeżeli następca pozostawał we wspólności majątkowej małżeńskiej w chwili jej zawarcia, a ten warunek był spełniony w przypadku T. D. w 1986 roku. Zatem zaliczeniu na schedę spadkową podlega nie cała wartość rzeczonyj nieruchomości, ale jej połowa, albowiem z art. 43 krio wynika domniemanie równych udziałów, którego żadna ze stron nie obaliła w toku procesu. Strony ostatecznie zaakceptowały wartość przedmiotowej nieruchomości ustaloną przez biegłego, co oświadczyły na rozprawie 16 listopada 2017 roku po przesłuchaniu biegłego. Zatem wartość tego składnika majątkowego wynosi 105'250,00 zł.

Kolejną nieruchomością należącą do spadkodawcy w chwili jego śmierci były dwie działki pozostałe z nieruchomości odziedziczonej po rodzicach. W tym przypadku nie ma wątpliwości, iż był to majątek odrębny T. D., ponieważ został nabyty w sposób przewidziany w art. 33 pkt 2 krio. Pozwana nie udowodniła w tym procesie, aby spadkodawcy inaczej postanowili. Z drugiej strony, gdyby odmienna wola rodziców T. D. została wyrażona w formie testamentu, to znalazłoby to wyraz w orzeczeniu o stwierdzeniu nabycia spadku, a następnie w treści wpisu prawa własności, dokonanego na jego podstawie. W tej sytuacji schedę spadkową stanowi prawo własności tej części nieruchomości przy ul. (...) w K., która pozostała w dacie śmierci spadkodawcy. Także w tym przypadku strony zaakceptowały wartość oszacowaną przez biegłego, która wynosi 270'700,00 zł.

Kolejną kwestią są środki pieniężne zgromadzone na rachunkach bankowych, których posiadaczką była pozwana. Nie ulega wątpliwości, że spadkodawca był uprawnionym do tych rachunków i nie posiadał innych. Z wyjaśnień i zeznań pozwanej wynika, że niewielkie środki, które na nie wpływały pochodziły z dochodów uzyskiwanych z działalności ogrodniczej, będącej jedynym źródłem dochodów małżonków D.. Nie jest więc prawdą, że były to pieniądze należące wyłącznie do E. D.. Co więcej, wnikliwa analiza historii operacji na tych rachunkach wskazuje, że znaczne kwoty wpływały na nie w związku z transakcjami sprzedaży działek należących do T. D., a pochodzących z nieruchomości, którą odziedziczył po rodzicach. Zatem wpływy te stanowiły również składnik majątku osobistego spadkodawcy stosownie do art. 33 punkt 10 krio. Nie ulega przy tym wątpliwości, że poza tymi należnościami na rachunek (...) nie wpływały żadne inne większe kwoty z innych tytułów. Wyjątek stanowi transakcja związana z zakupem mieszkania w styczniu 2010 roku, a następnie jego sprzedażą pół roku później. Środki przeznaczone na ów zakup pochodziły z majątku odrębnego spadkodawcy pochodzącego ze sprzedaży odziedziczonych działek, zatem sprzedaż mieszkania w stosunkowo krótkim czasie po jego nabyciu winna być traktowana jak zastąpienie jednego składnika majątku osobistego innym.

Powyższe prowadzi do wniosku, że znaczna część środków pieniężnych zgromadzonych na wspomnianym rachunku bankowym w dniu 18 marca 2011 roku stanowiła majątek osobisty spadkodawcy i transakcja przelewu 150'000,00 zł na rachunek (...) była transferem majątku osobistego T. D.. W dacie śmierci spadkodawcy na pierwszym z rachunków pozostała niewielka kwota 1'765,66 zł. Biorąc pod uwagę wcześniejsze wpłaty dokonywane co miesiąc na to konto z dochodów małżonków można przyjąć, że stanowiła ona majątek wspólny małżonków, zatem na schedę spadkową zaliczeniu podlega jedynie jej połowa, tzn. 882,83 zł.

Odmiennie wygląda sytuacja na rachunku (...), ponieważ poza przelewem dokonany w dniu jego założenia, na konto to nie wpłynęły żadne inne środki do dnia śmierci spadkodawcy. Pozwala to przyjąć, że całość środków zgromadzonych na tym rachunku stanowiła składnik majątku osobistego T. D.. Co prawda między 18 marca 2011 roku i 7 lipca 2011 roku saldo rachunku zostało powiększone o odsetki od zgromadzonego kapitału, które jako dochody z majątku osobistego weszły do majątku wspólnego małżonków – art. 31 § 2 pkt 2 krio. Jednakże ich część została pochłonięta przez należne podatki, a nadto z rachunku dokonano w tym czasie znaczącej wypłat w kwocie 15'000,00 zł. W świetle zeznań pozwanej, która podniosła, że w ostatnim okresie życia mąż wymagał dużych wydatków związanych z chorobą

zasadne jest przyjęcie, że pieniądze te przeznaczone zostały głównie na ten cel i potrzeby bieżące. To z kolei uzasadnia domniemanie, że całość dochodów z odsetek kapitałowych została pochłonięta przez wydatki spadkodawcy i jego żony. Wobec powyższego na poczet majątku spadkowego należało zaliczyć całą kwotę 136'318,56 zł.

Kolejnym składnikiem majątku spadkowego był samochód S. (...). Jak wynika z zeznań pozwanej został on nabyty ze środków, które spadkodawca otrzymał za sprzedane działki należące do jego majątku osobistego, zatem ten składnik również stanowił majątek osobisty T. D. – art. 33 pkt 10 krio. Jak wynika z ustaleń dokonanych w oparciu o materiały zgromadzone w sprawie karnej, pozwana zbyła ten pojazd tuż przed śmiercią męża, nie będąc do tego uprawniona. Co prawda E. D. nie została prawomocnie skazana za zarzucone jej przestępstwo, jednakże prawomocny wyrok karny stwierdzający, iż okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości stanowi dowód jego popełnienia jako dokument urzędowy, któremu pozwana nie przeciwstawiła żadnego innego dowodu. Ponadto, treść wyjaśnień złożonych przez E. D. w postępowaniu karnym nie pozostawia wątpliwości, iż pozwana podrobiła podpis męża na umowie, zaś sama pozwana nie kwestionowała tej okoliczności w tym procesie. Nieuprawnione zbycie składnika majątku spadkowego przed śmiercią spadkodawcy, skutkuje przyjęciem, iż przedmiot ten wchodził w skład spadku, zatem jego równowartość oceniana w dacie zbycia powinna być zaliczona na poczet schedy, od której obliczana jest wartość zachowku. Wartość ta wynosi 22'500,00 zł.

Odnośnie kolekcji gołębi Sąd uznał za udowodnione, że spadkodawca miał taką kolekcję, jednakże dokładna ilość, a zwłaszcza rasa ptaków, które pozostały w chwili śmierci spadkodawcy nie zostały udowodnione przez stronę powodową. Wobec tego Sąd uznał za bezprzedmiotowe dopuszczanie dowodu z opinii biegłego specjalisty od hodowli gołębi na okoliczność wyceny kolekcji uznając, że biegły ten nie dysponowałby podstawowymi informacjami pozwalającymi choćby w przybliżeniu dokonać oszacowania. Za poprawnością takiego rozumowania przemawia nawet dowód zgłoszony przez samych powodów w postaci wydruków licytacji internetowych, których przedmiotem były gołębie ozdobne (k 177 i następne akt). Wynika z nich znaczna rozpiętość cen takich ptaków wynosząca od 10,00 zł do 1'500,00 zł za sztukę. Bez znajomości bliższych danych odnośnie gatunku gołębi, ich ilości, nie mówiąc o wieku czy kondycji, każda próba dokonania wyceny przypominałaby grę losową. W tej sytuacji Sąd przyjął, że w chwili śmierci wartość kolekcji odpowiadała cenie uzyskanej przez znajomych małżonków D., którzy na prośbę pozwanej sprzedali nadające się do zbycia egzemplarze za sumę 340,00 zł.

Kolejnym składnikiem majątku spadkowego były rzeczy ruchome stanowiące wyposażenie domu przy ul. (...) oraz szklarni. Ustalając ich skład i stan Sąd oparł się przede wszystkim na oświadczeniach stron, zwłaszcza pozwanej – w odniesieniu do składników, których istnienia nie kwestionowała, ogólnych zeznaniach świadka J. B. oraz zdjęciach mieszkania małżonków D.. Ustalenia wartości dokonano w oparciu o opinię biegłego. Jednocześnie należało mieć na względzie, że tego typu rzeczy co do zasady wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków na podstawie art. 31 § 1 krio oraz art. 34 krio. W kontekście tego ostatniego przepisu warto wskazać, że powódka nie udowodniła zarzutu jakoby niektóre z tych przedmiotów nabyła przed małżeństwem lub stanowiły one przedmiot darowizny poczynionej wyłącznie na jej rzecz, o czym wspomniano już we fragmencie poświęconym ocenie dowodów. Łączna wartość rzecz ruchomych wyniosła 12'003,30 zł, zatem na poczet spadku podlega zaliczeniu połowa tej wartości, tzn. kwota 6'001,65 zł. Dodatkowo do rzeczy ruchomych pozostałych w spadku należało zaliczyć laptop, co zostało przyznane przez pozwaną. Jego wartość Sąd ustalił na 500,00 zł, jako okoliczność przyznaną już w odpowiedzi na pozew, zatem w skład spadku weszło 250,00 zł.

Obliczony w ten sposób stan czynny spadku wyniósł 541'823,04 zł.

Do spadku nie weszły natomiast podnoszone przez powodów nakłady na nieruchomości stanowiącą własność siostry spadkodawcy, w postaci wydatków na remont budynku gospodarczego. Żadna ze stron nie przedstawiła dowodów odnośnie tego, czy między T. D. i jego siostrą istniały jakiegokolwiek umowy regulujące kwestię rozliczeń z tego tytułu, zatem brak jest podstaw do przyjęcia, że spadkodawcy przysługiwało jakieś roszczenie z tego tytułu. Zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 47 § 1 i § 2 kc nakłady takie stanowią własność tego, kto jest właścicielem gruntu. Strona powodowa nie udowodniła przy tym, aby któreś z nich mogły zostać odłączone bez szkody lub istotnej zmiany całości, ani nie udowodniła, że jakie składniki nakładów poczynionych przez spadkodawcę samodzielnie lub z żoną były rzeczami

połączonymi jedynie dla przemijającego użytku. Gdyby nakłady te traktować jako darowiznę poczynioną na rzecz siostry, to również nie podlega ona zaliczeniu na schedę spadkową, ponieważ obdarowana nie należy do kręgu spadkobierców lub osób uprawnionych do zachowku – art. 994 § 1. Co prawda pozwana wspominała, że donacja ta miała być darowizną na rzecz córki spadkodawcy a matki powodów, jednakże przyznała, że córka nie przyjęła tej darowizny, co wyklucza zastosowanie art. 996 kc.

Jak wspomniano wcześniej spadek obejmuje także pasywa, a więc zobowiązania majątkowe zmarłego, a nadto do długów spadkowych zalicza się koszty pogrzebu zwyczajowo w danych warunkach przyjęte – art. 922 § 3 kc.

W chwili śmierci spadkodawca obciążony był wspólnie z żoną kredytem hipotecznym. Umowa kredytowa została zawarta co prawda przez E. D., ale oczywiście jest, że T. D. wiedział o niej i zgadzał się na nią, skoro wyraził zgodę na zabezpieczenie spłaty kredytu hipoteką ustanowioną na swoje nieruchomości. W dacie śmierci do spłaty pozostała kwota 30'685,40 zł, zatem połowa tej kwoty, tj. 15'342,70 zł stanowi dług spadkowy.

Pozwana wykazała również poniesienie kosztów pochówku w łącznej wysokości 4'510,00 zł wykazanych dokumentami. Odnośnie konsolacji Sąd nie miał żadnych podstaw do przyjęcia wysokości wydatków z tego tytułu, ponieważ pozwana nie przedstawiła na tę okoliczność żadnych dowodów. Jednocześnie E. D. otrzymała zasiłek pogrzebowy w wysokości 4'000,00 zł, zatem rzeczywiste koszty poniesione przez pozwaną i podlegające uwzględnieniu po stronie pasywów wynoszą 510,00 zł.

Wartość spadku pomniejszona o wskazane wyżej pasywa wyniosła ostatecznie 526'730,34 zł i jest to kwota będąca podstawą wyliczenia zachowku. Biorąc pod uwagę powołane na wstępie przepisy należało uznać, że roszczenia z tego tytułu przysługujące każdemu z uprawnionych wynoszą po 87'788,39 zł.

Zasądzając te świadczenia na rzecz powodów Sąd uwzględnił okoliczność faktycznego uznania roszczenia przez pozwaną do kwot po 27'500,00 zł na każdego z uprawnionych.

Od przyznanych świadczeń Sąd zasądził odsetki na podstawie art. 481 kpc, liczone od dnia, w którym pozwana została powiadomiona o wytoczeniu powództwa w tej sprawie (k 18), z tym, że w zakresie uznanym przez pozwaną odsetki zasądzono do dnia spełnienia świadczenia. W odniesieniu do pozostałej części roszczeń Sąd uwzględnił wnioski pozwanej o rozłożenie jej płatności na trzy miesięczne raty na podstawie art. 320 kpc. Należało przy tym pamiętać, że pozwana nabyła w drodze dziedziczenia znaczny majątek, z którego istotny składnik w postaci nieruchomości przy ul. (...) sprzedała już w trakcie procesu. E. D. nadal posiada dwie działki nabyte po mężu, zatem dysponuje majątkiem, z którego może zaspokoić powodów. Z drugiej strony, pozwana nie dysponuje bieżącymi dochodami pozwalającymi na natychmiastową zapłatę zachowku, zaś czynności niezbędne do uzyskania gotówki wymagają czasu. Dlatego zasadne było rozłożenie na raty obowiązku zapłaty tak, aby jego wykonanie było realne dla zobowiązanej, a jednocześnie nie trwało zbyt długo, co mogłoby doprowadzić do pokrzywdzenia wierzycieli.

Powództwo zostało uwzględnione w 40,50% i w takiej proporcji zostały rozliczone koszty procesu między stronami. W przypadku powodów korzystających z pomocy pełnomocnika z urzędu złożyło się na nie wynagrodzenie tego pełnomocnika według stawki podstawowej obowiązującej w dacie wytoczenia powództwa, powiększone o stawkę VAT – łącznie 8'856,00 zł. Nie było natomiast podstaw do zaliczenia na koszty procesu wynagrodzenia pełnomocnika substytucyjnego, pobranego za zastępowanie strony na ostatniej rozprawie. Na koszty strony pozwanej złożyło się wynagrodzenie pełnomocnika w stawce podstawowej – 7'200,00 zł oraz opłata skarbową od pełnomocnictwa – 17,00 zł.

Ponieważ z wzajemnego rozliczenia wynika obowiązek zwrotu przez powodów części kosztów procesu na rzecz pozwanej, Sąd przyznał pełnomocnikowi zastępującemu powodów z urzędu należne mu wynagrodzenie z funduszy Skarbu Państwa.